

A POLGÁRI JOGI IGÉNY ÉRVÉNYESÍTÉSE A PANDÉMIA IDEJÉN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A TISZTESSÉGES ELJÁRÁS GARANCIÁIRA

KIRÁLY LILLA¹ – PAPP ESZTER²

1. Bevezetés

A vírusjárvány korunk egyik legnagyobb kihívása, megváltoztatja az életünket, a társadalmunkat, a gondolkodásunkat. Nem csak jogi kérdés, hogy hogyan viszonyulunk ehhez, hanem ezen túlmenően etikai-morális döntések sorozata.³

A XX. század elejéig több nagy gazdasági és egészségügyi válság is megrázta a világot (például a 1918-19-es spanyol nátha, a 1929-es gazdasági világválság), de a XXI. századra kiszélesedett globalizáció eredményeként a Covid-19 járvány egy soha nem látott válságba sodorta a világot. A pandémia sújtotta helyzetben az egyik legfontosabb kérdés a jogalkotás és a jogalkalmazás szempontjából, hogy hogyan vizsgáznak azok a jogszabályok, amiket a jogalkotó a válsághelyzetre tekintettel alkotott.

A jogalkotó oldaláról azt kell megvizsgálni, hogy mennyire merevek a polgári anyagi és eljárásjogi szabályok, ezek válsághelyzetben hogyan funkcionálnak. Eljárásjogi szempontból fontos kérdések például a digitális technika alkalmazásának előtérbe helyezése online tárgyalások megtartásával a jelenléti tárgyalással szemben; határidők módosítása az anyagi igények érvényesítésének megkönnyítése; az ítélkezési szünet elrendelése a digitális technikára történő zökkenőmentes átállás céljából. Az anyagi jogi szabályok átgondolása szükséges például a pandémiás helyzet vis maior kimentési okként történő figyelembevételéhez. Mind az anyagi mind az eljárásjogi szabályok adaptációja szükséges a megváltozott körülményekhez.

A jogkereső állampolgárok szemszögéből az eljárási cselekmények lefolytatása során igénybe vehető technikai eszközök alkalmazására és ezáltal a joghoz jutás kérdésére helyezzük a hangsúlyt. Vizsgálatunk különösképpen arra irányul, hogy az online tárgyalás, illetve az ügynek a tárgyalás teljes mellőzésével, kizárólag beadványok, írásbeli bizonyítékok alapján történő elbírálása milyen lehetőségeket és kockázatokat rejt magában, veszélyeztetheti-e a felek tisztességes, egyenlő elbánáshoz való, valamint azon alapvető jogát, hogy jogvitáját megfelelő módon a bíróság elé tárhassa. Vizsgálatunk a veszélyhelyzet kihirdetésétől indulva napjainkig terjed, bemutatva azokat a jogszabályi változásokat, amelyek a polgári jogi igény érvényesítésének lehetőségeit, módját új mederbe terelték.

Álláspontunk szerint a jogalkotó és a jogalkalmazó tevékenységének közös nevezője a tisztességes eljárás „eszméje” kell, hogy legyen, ami a megváltozott körülmények során is a jogkereső állampolgárok érdekeit tartja szem előtt. „A XX. század történelmi tanulságai ugyanis különösen nyomatékosan tették azt, hogy csakis az embereknek, az emberekre tekintettel alkotott jog elfogadható; az alapjogok pedig erkölcsi minimumot, a társadalom erkölcsi közmegegyezését tartalmazzák. Az alapjogok a sérthetetlen emberi méltóságra vezethetők vissza, és meghatározzák az állam és az ember, illetve az emberek egymás közti viszonyát. Valamennyi jogszabálynak tiszteletben kell tartania az alapjogokat, azok erkölcsi tartalmát. Az alapjogok erkölcsi fenntartások, korlátok és egyúttal erkölcsi inspirációk is a jogalkotó számára.”⁴

¹ Habilitált egyetemi docens (KRE-ÁJK)

² PhD-hallgató (KRE-ÁJK)

³ Forrás: <https://www.goethe.de/ins/hu/hu/kul/mag/20848876.html> (2020.12.04.)

⁴ Forrás: <https://jogaszvilag.hu/napi/az-erkolcs-es-jog-viszonyarol-rendeztek-konferenciat-a-kurian/> (2021.11.30.)

2. A polgári peres eljárás szabályainak változásai a pandémia idején

A polgári peres eljárás részletes szabályait a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényben (a továbbiakban: új Pp.) találjuk meg. Az új Pp. számos olyan modern technológia használatával kapcsolatos rendelkezést tartalmaz, amely hangsúlyt kap a pandémia idején. Ezek közé tartozik a felekkel, képviselőikkel és a per egyéb résztvevőivel történő elektronikus kapcsolattartás (2.1. pont) és az elektronikus hírközlő hálózat igénybevételel történő meghallgatás is a bizonyítás keretében (2.2. pont). Ezen eljárási eszközöknek a polgári peres eljárásba való beiktatását annakidején különösen az eljárási költségek csökkentése, az eljárás lefolytatásának gyorsítása, megkönnyítése és a tanú személyes védelme indokolták. A Covid-19 világjárvány idején pedig az igazságszolgáltatásban dolgozók, a perben résztvevő felek és más személyek egészségének védelmét és közvetett módon mindannyiunk egészségének védelmét szolgálják.

E fejezetben összefoglaljuk, hogy a polgári perrendtartás általános szabályait a pandémai alatti különböző időintervallumokban milyen eltérésekkel kellett/kell alkalmazni. Az összefoglaló táblázatot követően az új szabályokat részletesen tárgyaljuk.

POLGÁRI ELJÁRÁSJOGI KÉRDÉSEK SZABÁLYOZÁSA A PANDÉMIA ALATT			
	Időszak (-tól, - ig)		Jogszabály
a)	2020.03.15.	2020.03.31. (15:00-ig)	45/2020. (III. 14.) Korm. rendelet Ítélezési szünet
b)	2020.03.31. (15:00-tól)	2020.05.31.	74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet (Veir. I.)
c)	2020.06.01.	2020.06.17.	229/2020. (V. 25.) Korm. rendelet (Módr.)-rel módosított Veir I. alkalmazása
d)	2020.06.18.	---	2020. évi. LVIII. törvény (Kivezető tv.)
e)	2021.01.01.	---	2020. évi CXIX. törvény (Pp. novella)-val módosul az új Pp.
f)	2021.03.08.	2021.11.30.	112/2021. (III. 6.) Korm. rendelet (Veir. II.)

a) Az ítélezési szünet időszaka 2020. március 15-től 2020 március 31-ig

A 45/2020. (III. 14.) kormányrendelet 2020. március 15. napjával rendkívüli ítélezési szünetet vezetett be. A kormányrendelet azon túlmenően, hogy ezt elrendelte, annak tartalmát illető további részleteket nem tartalmazott. Mivel rendkívüli ítélezési szünet, mint olyan a polgári perrendtartás szabályai között korábban nem létezett, a jogalkalmazóknak kételye merült fel, különösen az eljárási határidők folyása tekintetében. A polgári peres, nemperes és közigazgatási eljárásokban ugyanis a bírák a rendkívüli ítélezési szünetet úgy „értékelték”, mint ami a bíróság működését elháríthatatlan eseményként akadályozza, azaz polgári perrendtartás szerinti félbeszakadás szabályait alkalmazták. „A rendeleti szabályok azonban annak érdekében, hogy erősítsék a felek jogainak érvényesítését, egyértelművé teszik, hogy a veszélyhelyzet fennállása alatt – mind a bíróságra, mind a felekre vonatkozó – határidők tovább folynak. A határidők folyására vonatkozó főszabály alól a rendelet kizárólag akkor enged kivételt, ha sem írásban, sem elektronikus eszköz útján nem végezhető el az adott eljárási cselekmény és ez akadályát képezi az eljárás további folytatásának. Ennek kivételével viszont a bíróságnak minden más eljárási cselekményt el kell végeznie, a bizonyítást le kell folytatnia. Kizárólag a személyes közreműködést igénylő és másképp nem fogantatosítható eljárási cselekmény képezheti

akadályát az eljárás folytatásának, melynek következménye, hogy az akadály elhárultáig vagy a veszélyhelyzet megszűnéséig tartó időszak a határidőbe nem számít bele.”⁵ Ez lényegében azt jelenti, hogy az eljárás nem szakadt félbe, de adott körülmények fennállása esetében a bíróságra és a felekre vonatkozó határidők nem folytak tovább (az eljárás megakadása). A bíróság az akadály bekövetkezésének időpontját végzésben megállapította és a feleket ennek jogkövetkezményéről tájékoztatta.

A rendkívüli ítélkezési szünet során ellátandó bírósági igazgatási és ügyintézési feladatokról szóló 35.SZ/2020. (III. 15.) OBHE határozat alapján, a rendkívüli ítélkezési szünet alatt a bíróságok nem tarthattak előkészítő ülést, tárgyalást és nyilvános ülést.⁶

A személyes jelenlétet igénylő halaszthatatlan eljárási cselekmények lefolytatása tekintetében pedig úgy rendelkezett, hogy ezeket lehetőség szerint távmeghallgatás útján kell foganatosítani. Amennyiben pedig erre nem adódott volna lehetőség, akkor személyes meghallgatást kellett tartani és a következő módon kellett eljárni: a jelenlévőknek egymástól legalább két méter távolságra kellett lenniük, valamint nyilatkozniuk kellett, hogy a megelőző tizennégy napban voltak-e fertőzéssel érintett területen, illetve találkoztak-e fertőzött vagy azzal érintkező személlyel. Amennyiben pedig felmerült annak valószínűsége, hogy a tárgyalóteremben fertőzött személy tartózkodott, az eljárási cselekményt a bíróság félbeszakította és azonnal értesítette az illetékes hatóságot, egyidejűleg az ott tartózkodó személyek adatait és elérhetőségeit - amennyiben addig nem állapította meg - az eljárási cselekményről készült jegyzőkönyvben rögzítette.⁷ Ugyanezen OBHE határozat rendelkezett a bíróságok épületében tartózkodás rendjéről is, amely szerint a bírósági épületekbe kizárólag a hivatali kötelezettségét ellátó bíró és igazságügyi alkalmazott, továbbá a bíróság érdekkörébe tartozó feladatot ellátó személy, valamint távmeghallgatás megvalósíthatatlansága miatt kivételesen személyes meghallgatásra idézettek léphetett be. A bíróságokon a személyes ügyfelfogadás szünetelt és a bírósági irodák a tájékoztatási feladataikat kizárólag távközlési eszköz, illetve elektronikus rendszeren keresztül látták el.⁸

A civilisztika ügyszakos bírók bíróságon kívüli és a bíróságon történő munkavégzés keretében ellátandó feladatokat az Országos Bírósági Hivatal elnöke külön intézkedésben, a 37.SZ/2020. (III. 17.) OBHE határozatban határozta meg.⁹ A rendkívüli ítélkezési szünet elrendelése és a kapcsolódó 35.SZ/2020. (III. 15.) OBHE határozat főszabályként tiltotta a tárgyalás tartását, de minden olyan egyéb ügybéli intézkedés megtehető volt bíróságon kívüli munkavégzés keretében, amely nem igényelte tárgyalás tartását.¹⁰ A 37.SZ/2020. (III. 17.) OBHE határozatban meghatározásra került azonban néhány olyan civilisztikai ügyszakos intézkedés, amely ellátására továbbra is csak a bíróságon kerülhetett sor.¹¹

⁵ Varga Judit igazságügyi miniszter 2020. március 31. kelt levele az Országos Bírósági Hivatal Elnökének (II-K/64/13 (2020))

⁶ 35.SZ/2020. (III. 15.) OBHE határozat, 4. pont.

⁷ 35.SZ/2020. (III. 15.) OBHE határozat, 5. és 6. pont.

⁸ 35.SZ/2020. (III. 15.) OBHE határozat, 7. és 8. pont.

⁹ 37.SZ/2020. (III. 17.) OBHE határozat a rendkívüli ítélkezési szünet során a peres és peren kívüli ügyekben történő feladatellátásról.

¹⁰ A 37.SZ/2020. (III. 17.) OBHE határozat II/1. és II/2. pontjai értelmében, ilyen, az ítélkezési szünet alatt is bíróságon kívüli munkavégzés keretében lefolytatható intézkedés különösen: a keretlevél visszautasítása, a kereset közlése, a hiánypótlási felhívás, az ideiglenes intézkedés, a végrehajtás felfüggesztése tárgyában döntéshozatal, az írásbeli ellenkérelem elmulasztása következményeinek alkalmazása, a perfelvételi szakban a perfelvételi tárgyalás kivételével bármely eljárási cselekmény foganatosítható és az érdemi tárgyalás szakában a tárgyalást nem érintő eljárási cselekmények foganatosítása. Ezen túlmenően minden kurrenciális munka intézhető bíróságon kívüli munkavégzés keretében, másodfokú eljárásban akár fellebbezést elbíráló határozat meghozatalának is helye van.

¹¹ A 37.SZ/2020. (III. 17.) OBHE határozat V. pontja értelmében, ilyen, az ítélkezési szünet alatt bíróságon ellátandó feladatok civilisztikai ügyszakokban: az ideiglenes megelőző és megelőző távollátás tárgyában hozott elsőfokú döntés, a pszichiátriai betegek intézeti gyógykezelésének elrendelése, fenntartása, a perindítást megelőző ideiglenes intézkedés, a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránt, illetve annak megszüntetése és

Összességében az új Pp.-ben bevezetésre került elektronikus hírközlő hálózat igénybevételén (távmeghallgatás) túlmenően a személyazonosítást lehetővé tevő elektronikus eszközök pl. Skype, Zoom, Microsoft Teams programok igénybevételével történő meghallgatásokra és nyilatkozatok megtétele is lehetőség volt. Ezek már egyszerre több személy egyidejű meghallgatását is biztosították.

b) A Veir. I. alkalmazása 2020. március 31-től 2020. május 31-ig

A rendkívüli ítélkezési szünet 2020. március 31. napjával megszűnt és ettől kezdődően a polgári peres eljárásokat a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) kormányrendelet (**Veir I.**) által meghatározott keretek között folytatták a bíróságok. Ez a bíróságokon túl a közjegyzők és végrehajtók előtt folyó eljárásokra is jelentős befolyással volt. A veszélyhelyzet ideje alatt a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (**1952-es Pp.**), valamint a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi. CXXX törvény (**új Pp.**) rendelkezéseit a Veir. I-ben foglalt eltérésekkel kellett alkalmazni egészen 2020. június 17. napjáig a veszélyhelyzet megszűntetéséig.

A Kormány célja a szabályozás megalkotásával az volt, hogy az egyes eljárások során a személyes „kontaktokat” úgy csökkentse és úgy biztosítsa az eljárások folytatásának feltételeit, hogy mindeközben továbbra is biztosítsa a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülését az eljárásban résztvevők életének és egészségének megóvása érdekében.¹² Ez lényegében a személyes közreműködéssel járó eljárási cselekmények korlátozását és – amennyiben az lehetséges – teljes kiiktatását jelentette az írásbeli kommunikáció erősítésével, figyelemmel az iratkaranténre¹³ vonatkozó szabályokra is. Az iratkarantén azt jelentette, hogy a postán vagy kézbesítő útján érkező iratok átvevőjének arcmaszkot és kesztyűt kellett viselnie. Az iratokat - a borítékok felbontása nélkül - azok tárolására alkalmas tárolóba (papírdobozba vagy papírzsákba) kellett elhelyezni, amelyen az iratok érkezési dátumát fel kellett tüntetni és le kellett zárni. A lezárt tárolót hét nap eltelte után lehetett felbontani és az iratokat ekkor kellett az iratkezelést végző irodához eljuttatni.

A Veir. I. azon rendelkezésével, miszerint főszabályként a veszélyhelyzet a Pp.-ben foglalt határidők folyását nem érinti, tisztázta a korábban fennállott bizonytalanságot.¹⁴

A Veir. I. az új Pp. hatálya alá tartozó peres eljárások perfelvételi szakasza tekintetében akként rendelkezett, hogy azt a perfelvételi tárgyalás mellőzésével kell lefolytatni, azzal, hogy a bíróság a felek kérelmére sem tarthat perfelvételi tárgyalást.¹⁵ Az új Pp. hatálya alá tartozó peres eljárásokban az érdemi tárgyalást és az 1952. évi Pp. hatálya alá tartozó perekben a tárgyalást - lehetőség szerint - elektronikus hírközlő hálózat vagy más elektronikus kép és hang továbbítására alkalmas eszköz útján kellett megtartani. Amennyiben ennek feltételei nem voltak biztosítva, a tárgyalás megtartása helyett a tárgyaláson felveendő nyilatkozatokat a bíróságnak írásbeli formában vagy a személyazonosítást lehetővé tevő elektronikus eszköz igénybevétele útján kellett beszerezni és szükség szerint jegyzőkönyvben rögzíteni.¹⁶ Ezen ügyek zavartalan

visszaállítására indított per, a végrehajtási perek, azon gondnoksági perek, ahol a perindítást megelőzően a gyámhatóság zárlatot rendelt el vagy ideiglenes gondnokot rendelt ki.

¹² Varga Judit igazságügyi miniszter 2020. március 31. kelt levele az Országos Bírósági Hivatal Elnökének (II-K/64/13 (2020))

¹³ Az iratok karanténozása kezdetben hét napos volt, majd ez 2020. május 13-napjától három napra csökkent. Lásd: a rendkívüli ítélkezési szünet ideje alatt az Országos Bírósági Hivatalhoz érkezett papíralapú iratok kezelésének különleges szabályairól, valamint az iratok elektronikus kezelésének rendjéről szóló 42.SZ./2020. (III. 26.) OBHE határozat, valamint a rendkívüli ítélkezési szünet ideje alatt az Országos Bírósági Hivatalhoz érkezett papíralapú iratok kezelésének különleges szabályairól, valamint az iratok elektronikus kezelésének rendjéről szóló 42.SZ./2020. (III. 26.) OBHE határozat módosításáról szóló 71.SZ./2020. (V. 13.) OBHE határozat.

¹⁴ Veir. I. 21. § (1) bek.

¹⁵ Veir. I. 21. § (2) bek.

¹⁶ Veir. I. 21. § (3) bek.

- elektronikus úton történő - elbírálásának elősegítése érdekében 2020. április 30. napján tette közzé a Kúria Polgári Kollégiuma a 2/2020. (IV. 30.) PK véleményt.¹⁷

A Veir. I. alapján civilisztikai ügyekben, az elektronikus kép és hang továbbítására alkalmas eszköz útján csak akkor volt tárgyalás tartható (**e-tárgyalás**), ha az ehhez szükséges technikai feltétel a bíróság tagjain kívül minden - a tárgyalásra idézendő - személynek rendelkezésére állt. A 2/2020. (IV. 30.) PK vélemény tisztázta, hogy a szükséges technikai feltételek fennállását bíróságnak hivatalból kell vizsgálnia. Amennyiben a feltételek minden érintettnek rendelkezésére álltak - a Veir. I. eltérő rendelkezése hiányában – a bíróság hivatalból köteles volt e-tárgyalást tartani. A Veir. I. megalkotásának a célja: a személyes kontaktusok elkerülése, ezzel biztosítható volt.

A 2/2020. (IV. 30.) PK szerint a felek, közreműködők és más személyek e-tárgyaláson való részvételének az volt a feltétele, hogy a bíróság felhívására előzetesen bejelentsék az e-mail címüket és azt, hogy rendelkeznek internet-kapcsolattal, illetve olyan eszközzel, amely alkalmas a kép és hang egyidejű továbbítására. Az új Pp. alapján indult perekben célszerű volt ezeket az adatokat, nyilatkozatokat már a perfelvétel lezárását megelőzően beszerezni. Tanúbizonyítás esetén is célszerű volt - már a perfelvételi szakban - megkövetelni a féltől ezeknek az adatoknak a bejelentését, ha pedig a fél nem ismerte, a tanú írásban is felhívható volt ennek bejelentésére. Ez nem minősült a tanúbizonyítás lefolytatásának, amire csak az érdemi tárgyalási szakban kerülhetett sor, ugyanakkor elősegítette az eljárás észszerű időn belüli befejezését. Ha a bíróság a szakértőt a szakvélemény írásbeli előterjesztésére hívta fel, akkor az e-tárgyalás tartásához szükséges technikai feltételekről is nyilatkoztatnia kellett a bíróságnak szakvéleménye előterjesztésekor.

Az eszköz, illetve a program fajtája között a felek nem válogathattak, azt a bíróságnak kellett előre meghatározni. A bíróságok egységesen a Skype for Business-t tudták alkalmazni azon eljárási cselekmények esetében, ahol a személyes közreműködés ilyen módon kiváltható.¹⁸

Az e-tárgyalás megtartása akkor volt mellőzhető, ha az ehhez szükséges technikai feltételek nem voltak biztosítottak. Ebben az esetben a nyilatkozatokat írásban vagy a személyazonosítást lehetővé tevő más elektronikus eszköz igénybevétele útján kellett beszerezni, és ez utóbbi esetben szükség szerint jegyzőkönyvet is kellett készíteni.

Az e-tárgyalás megtartása akkor is mellőzhető volt, ha az eljárási cselekmény lefolytatása kizárólagos személyes közreműködést igényelt.¹⁹

A 2/2020. (IV. 30.) PK vélemény előírta azt is, hogy e-tárgyalásoknál továbbra is alkalmazni kell - a Veir. I-ből fakadó eltérésekkel - a tárgyalásra szóló idézés perrendi szabályait, ezért e-tárgyalás kitűzése esetén sem volt mellőzhető az idézés. Az idézésen a tárgyalás helye helyett értelemszerűen a tárgyalás megtartásának a pontos módját kellett feltüntetni. Az idézésnek tartalmaznia kellett az e-tárgyalásról való távolmaradás következményeit is.

Közreműködők esetében pedig a velük szemben a tárgyalás elmulasztása esetén alkalmazható kényszerítő eszközök közül alkalmazható rendelkezésekről kell tájékoztatást adni (pl. a pénzbírsággal sújtás, de az új Pp. 272. § (1) bekezdés c) pont szerinti elővezetés nem alkalmazható).²⁰

Az e-tárgyalásra is megfelelően alkalmazható az új Pp. 624. § (2) bekezdése, amely szerint az elektronikus hírközlő hálózat útján történő meghallgatás esetén a tárgyalás nyilvánosságára vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni azzal, hogy a nyilvánosságot a tárgyalás „kitűzött helyszínén” kell biztosítani, ami a bíró jelenléti helyét jelenti. Zárt tárgyalás tartásának akkor

¹⁷ 2/2020. (IV. 30.) PK vélemény veszélyhelyzet ideje alatt az elektronikus kép és hang továbbítására alkalmas eszköz útján megtartott tárgyalás feltételeiről.

¹⁸ 2/2020. (IV. 30.) PK vélemény 1. pont.

¹⁹ 2/2020. (IV. 30.) PK vélemény 2. pont.

²⁰ 2/2020. (IV. 30.) PK vélemény 3. pont.

állnak fenn a feltételei, ha a bíróság felhívására az eljárás résztvevői (felek, tanú) úgy nyilatkoznak, hogy náluk is fennállnak a nyilvánosság kizárásának a feltételei.²¹

A bíróság az e-tárgyalásról is köteles jegyzőkönyvet készíteni. Bár az új Pp. alapján az érdemi tárgyalási szakban is az írásbeli jegyzőkönyvvezetés a főszabály, bármelyik fél kérelmére, vagy a bíróság rendelkezése alapján az eljárási cselekményről - ha a technikai feltételek rendelkezésre állnak - a képet és hangot egyidejűleg rögzítő folyamatos felvételt kell készíteni. Sajnos a Skype for Business az eljárási szabályoknak megfelelő jegyzőkönyv készítésére jelenleg nem alkalmas, ezért az e-tárgyalásról jegyzőkönyv a jegyzőkönyvvezető közreműködésével, illetve hangfelvétel útján készülhetett.²² Az e-tárgyalásról felvett tárgyalási jegyzőkönyvben - az idéző végzéssel összhangban - az e-tárgyalás helye helyett az e-tárgyalás megtartásának módját kell feltüntetni.²³

Az e-tárgyaláson is lehetséges a peres felek és a tanú (tanúk) szembesítése, mivel nem kell fizikailag egy térben lenniük. Erre akkor nem kerülhetett sor, ha a tanú nem rendelkezett olyan e-eszközzel, amelyen keresztül a meghallgatása foganatosítható volt. Tanúk esetén az azonosításhoz akár az idézésben is adható olyan „kód”, amellyel ellenőrizhető a személyazonosságuk a személyi adataikon túlmenően.²⁴

A bíró az e-tárgyaláson - ha ennek fennállnak a feltételei - a tárgyalást berekeszti, az ítélet kihirdetésére viszont a tárgyaláson már nem került sor, a bíróság az ítéletet tárgyaláson kívül hozta meg,²⁵ annak kihirdetése nélkül.

Az eljárás szünetelésére az 1952. évi Pp. alapján folyó eljárásokban a feleknek korlátlan lehetőségük volt, az új Pp. alapján viszont már limitált, összesen három alkalom áll rendelkezésre, a korábbi hat hónap helyett négy hónapra csökkentve azt. E rendelkezésen enyhített a Veir. I., azzal, hogy a peres eljárás szünetelését korlátlan alkalommal lehetővé tette.²⁶

További újítása a Veir. I-nek, hogy az első fokon eljáró munkaügyi bíróság - törvény eltérő rendelkezése esetében is - egy hivatásos bíróból állt,²⁷ amely újítást - egyes nézőpontok szerint - akár járványt követően is érdemes lenne fenntartani, azzal érvelve, hogy a laikus elemek bírósági eljárásban való részvétele újragondolása, megfontolásra érdemes.²⁸

A Veir. I. több rendelkezése a jogi képviselő nélkül eljáró felek érdekeinek védelmét szolgálta. Ezek közül az egyik a formakényszer eltörlése volt, miszerint a veszélyhelyzet ideje alatt a keresetlevelet a jogi képviselő nélkül eljáró fél írásban, de a jogszabályban előírt nyomtatvány alkalmazása nélkül is előterjeszthette.²⁹ A másik, szintén a jogi képviselő nélkül eljáró fél érdekeit védő intézkedés alapján, amennyiben az általa előterjesztett keresetlevél nem tartalmazza a kötelező tartalmi elemeket vagy alaki kellékeket, a bíróságnak a hiánypótlásra felhívó végzésben a keresetlevél valamennyi hiányosságát fel kell tüntetnie, és a bíróságnak részletes, a fél jogban való járatlanságához igazodó teljes körű tájékoztatást kell adnia a hiányok pótlására vonatkozóan. A keresetlevél visszautasításnak pedig csak ennek eredménytelensége

²¹ 2/2020. (IV. 30.) PK vélemény 4. pont.

²² A jegyzőkönyv a polgári és közigazgatási bírósági eljárás anyagát rögzítő felvétel alkalmazásának részletes szabályairól szóló 24/2017. (XII. 22.) IM rendelet 2. § b) pontja szerinti módon, a hangfelvétellel kapcsolatos rendelkezések szerint készíthető el.

²³ 2/2020. (IV. 30.) PK vélemény 5. pont.

²⁴ 2/2020. (IV. 30.) PK vélemény 6. pont.

²⁵ 2/2020. (IV. 30.) PK vélemény 7. pont.

²⁶ Régi Pp. 137. §, Pp. 121. § (2) és (3) bek. és Veir. I. 21. § (5) bek.

²⁷ Veir. I. 23. §.

²⁸ Tímár Balázs: A koronavírus kihívásai és a jogtudomány: „Telik de nem múlik” – a polgári bíróságok a veszélyhelyzet idején. Forrás: <https://jog.tk.mta.hu/blog/2020/06/a-polgari-birosagok-a-veszelyhelyzet-idejen> (2021.11.30.). E változtatás fenntartására azonban nem került sor, mert a Veir. I-t módosító 229/2020. (V. 25.) kormányrendelet a Veir. I. 23. §-át hatályon kívül helyezte.

²⁹ Veir. I. 24. §, amely alapján a formakényszer eltörlése a keresetlevél mellett vonatkozik a viszontkeresetlevélre, a beszámítást tartalmazó iratra és az írásbeli ellenkérelemre is.

esetén lehetett helye.³⁰ Ezen könnyítésnek azért is volt nagy jelentősége, mert a veszélyhelyzet idején panasznap sem volt, így a jogkereső állampolgárok számára beszűkültek a jogérvényesítés lehetőségei.

A veszélyhelyzet ideje alatt a beadványok a bírósági kezelőirodán személyesen nem adhatók be, azokat a bíróság bejáratánál lévő, zárt gyűjtőszekrényben lehetett elhelyezni.³¹ Noha egyre szélesebb körben terjed az elektronikus eljárás, a papír alapon érkezett iratok karanténba helyezése általánosnak volt tekinthető.³²

c) A Módr.-rel módosított Veir I. alkalmazása 2020. június 1. és 2020. június 17. között

2020. június 1-én - a 229/2020. (V. 25.) Korm. rendelet (Módr.) alapján a Veir. I. számos rendelkezése hatályát veszítette. Ezek zömmel a személyes eljárásra vonatkozó eddigi korlátozások és tilalmak feloldását jelentették.³³ Továbbra is megmaradt a tárgyalás elektronikus hírközlő hálózat vagy más elektronikus kép és hang továbbítására alkalmas eszköz útján történő megtartásának lehetősége, ugyanakkor a Módr. alapján lehetővé vált a perfelvételi tárgyalás megtartása. Újdonság, hogy a Módr. szerint a bíróság a tárgyalásról a nyilvánosságot akkor is kizárhatta, ha az a járványügyi intézkedésnek a tárgyalóteremben történő betarthatóságát biztosítja.³⁴ A veszélyhelyzet megszüntetésére 2020. június 17. napján került sor a 282/2020. (VI. 17.) kormányrendelet útján. A veszélyhelyzet megszűnésével a Veir. I. hatályát veszítette.

d) A Kivezető törvény alkalmazása 2020. június 18-tól

2020. június 18. napjától a polgári peres és nemperes eljárások eltérő szabályait a 2020. évi. LVIII. Törvény (Kivezető törvény) tartalmazza. Az 1952-es Pp., valamint az új Pp. rendelkezéseit a Kivezető törvény 57. - a polgári peres és bírósági polgári nemperes eljárásokra vonatkozó rendelkezések eltérő alkalmazásáról szóló - alcímében foglalt eltérésekkel kell alkalmazni, a hatálybalépésekor folyamatban lévő eljárásokra is.³⁵

Az eljárás kezdeményezésével kapcsolatosan, - a Veir. I-ben foglaltakhoz hasonlóan³⁶ - a Kivezető törvény is tartalmaz, a jogi képviselő nélkül eljáró fél érdekeit védő rendelkezéseket. A keresetlevelet, keresetet tartalmazó iratot, a viszontkereset-levelet, a beszámítást tartalmazó iratot és az írásbeli ellenkérelmet a jogi képviselő nélkül eljáró fél a jogszabályban meghatározott, erre rendszeresített nyomtatvány alkalmazása nélkül is előterjesztheti. Viszont a Veir. I-től eltérően ezek a beadványok már nem csak kizárólag írásban, de szóban is előterjeszthetők. Amennyiben pedig a jogi képviselő nélkül eljáró fél által előterjesztett keresetlevél, viszontkereset nem tartalmazná a kötelező tartalmi elemeket vagy alaki kellékeket, a bíróságnak a hiánypótlásra felhívó végzésben a keresetlevél valamennyi hiányosságát fel kell tüntetnie, és a bíróságnak részletes, a fél jogban való járatlanságához igazodó teljes körű tájékoztatást kell adnia a hiányok pótlására vonatkozóan. Ennek eredménytelensége esetén lehet csak helye visszautasításnak.³⁷ Változás azonban a Veir. I-hez képest, hogy a beadványok a bírósági kezelőirodán személyesen is beadhatók, azokat már nem csak kizárólag a bíróság bejáratánál lévő, zárt gyűjtőszekrényben lehet elhelyezni.

³⁰ Veir. I. 25. §.

³¹ Veir. I. 26. §.

³² Tímár Balázs: A koronavírus kihívásai és a jogtudomány: „Telik de nem múlik” – a polgári bíróságok a veszélyhelyzet idején. Forrás: <https://jog.tk.mta.hu/blog/2020/06/a-polgari-birosagok-a-veszelyhelyzet-idejen> (2021.11.30.)

³³ Például: beadványok személyes beadásának újbóli lehetővé tétele a Veir. 26. §-ának hatályon kívül helyezésével.

³⁴ Módr. 3. §.

³⁵ Kivezető törvény 136. § - 144. §.

³⁶ Veir. I. 24. § és 25. §

³⁷ Kivezető törvény 140. §.

A Kivezető törvény számos rendelkezése mára már hatályon kívül helyezésre került, de továbbra is hatályos azon rendelkezés, amely lehetővé teszi a tárgyalás elektronikus hírközlő hálózat vagy más elektronikus kép és hang továbbítására alkalmas eszköz útján való megtartását, amennyiben azt a járványügyi intézkedések indokolják. Valamint, hogy a bíróság a tárgyalásról a nyilvánosságot akkor is kizárhatja, ha az a járványügyi intézkedésnek a tárgyalóteremben történő betarthatóságát biztosítja.³⁸

e) Az új Pp. novelláris módosítása 2021. január 1-től

A több mint hatvan évig alkalmazott régi Pp.-t felváltó új Pp. 2018. január 1-i hatálybalépésével számos újítást vezetett be. Többek között bevezette a perkonzentrációt biztosító osztott szerkezetű elsőfokú eljárást, valamint a felek felelős pervitelén és a bíróság aktív pervezetésén alapuló új szabályokat alkotott. Az új Pp. hatálybalépése óta eltelt közel három év tapasztalatai, a jogalkalmazó szervek visszajelzése, valamint az Alkotmánybíróság határozatai azonban indokoltá tették az új Pp. által bevezetett szabályozás finomítását, a perjogi szabályok egyszerűbbé és rugalmasabbá tételét.³⁹ Ebből az okból kifolyólag született a 2020. évi CXIX. törvény a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény módosításáról (a továbbiakban: **Pp. novella**), amely 2021. január 1- napjával lépett hatályba. A Pp. novella – annak végső előterjesztői indoklásában megjelölt – célja, hogy „[...] megkönnyítse a jogkeresők bírósághoz fordulása jogának gyakorlását, úgy, hogy a tervezett változtatások mellett is biztosíthatók maradjanak a koncentrált per feltételei, fennmaradjanak az osztott perszerkezet előnyei és a felek önrendelkezési joga is messzemenően érvényesüljön.”

E tanulmányban csak a Pp. novella azon általános rendelkezéseit tárgyaljuk, amelyek az veszélyhelyzetre tekintettel a Pp. általános perjogi szabályok egyszerűsítését és rugalmasabbá tételét, valamint a jogi képviselő nélkül eljáró fél érdekérvényesítésének megkönnyítését célozzák.

Ezek közé tartozik, hogy 2021. január 1-től a bíróság már nem kérheti a féltől olyan azonosító vagy egyéb adat igazolását, amelyet az érintett szerv az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló törvényben előírt kötelezettsége alapján közzétett, vagy amelyet jogszabállyal rendszeresített közhiteles nyilvántartásnak kell tartalmaznia. A Pp. novella leszögezi, hogy e rendelkezést a természetes és nem természetes személy e törvény szerinti azonosító adatainak közzétevése esetén is alkalmazni kell. Ezen egyértelműsítésre a jogalkalmazói tapasztalatokra tekintettel került sor, azaz a jövőben, amennyiben a fél beazonosításához szükséges adatokat a bírósági eljárásban közlik, a közölt adatok alapján már a bíróság feladata a további azonosító, illetve egyéb szükséges adat ellenőrzése, illetve beszerzése, amennyiben azokat például közhiteles nyilvántartás tartalmazza a fél vonatkozásában.⁴⁰

A jogalkalmazói visszajelzések szerint a bíróságok ez idáig ritkán választották a perfelvételi tárgyalás mellőzésével járó perfelvételi módot. A perfelvételi tárgyalás mellőzésével történő perfelvétel ösztönzésére az új Pp. 197. §-a egy új bekezdéssel egészül ki, amely szerint a felperes a keresetlevélben, az alperes pedig az ellenkérelemben kezdeményezheti, hogy a bíróság perfelvételi tárgyalás mellőzésével zárja le a perfelvételt. A módosítás tehát azt célozza, hogy a felek, amennyiben azt indokoltnak tartják, kezdeményezhessék a perfelvételi tárgyalás

³⁸ Kivezető törvény 138. §.

³⁹ A Javaslat tartalmának kialakításához a hivatásrendek által tett javaslatokon kívül alapul szolgáltak a Kúria új Pp. kérdéseivel foglalkozó konzultációs testületének állásfoglalásai, a Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozásának Pp.-t érintő ajánlásai, továbbá a Kúria a keresetlevél visszautasításának vizsgálata tárgykörében felállított joggyakorlat elemző csoportjának összefoglaló véleményében tett megállapítások, valamint az Igazságügyi Minisztérium Pp. hatályosulási munkacsoportjában tett észrevételek és módosítási javaslatok.

⁴⁰ Pp. novella 7. §-a, amely az új Pp. 112. §-a helyébe lép.

mellőzésével történő perfelvételi útvonal alkalmazását, amelyről való döntés továbbra is a bíróság kompetenciájába tartozik.⁴¹

A Pp. novella az új Pp. 246. § (1) bekezdésének módosításával immáron nem teszi kötelezővé a jogi képviselő nélkül eljáró fél számára, hogy a keresetlevelet, viszontkeresetlevelet, a beszámítást tartalmazó iratot, valamint az írásbeli ellenkérelmet kizárólag az erre rendszeresített nyomtatványon nyújtsa be, ezzel fenntartva a Veir. I. általi változtatásokat. Hangsúlyozandó, hogy az erre rendszeresített nyomtatványok továbbra is a fél rendelkezésére állnak, de azok használata nem kötelező.⁴²

A Pp. novella a nyomtatványok használatának fakultatívvá tételéhez igazítja a hiánypótlásra vonatkozó szabályokat és előírja a bíróság számára, hogy a beadvány valamennyi hiányát sorolja fel, a hiánypótlásra való felhívás szövegét pedig a fél jogban járatlanságához igazodó módon fogalmazza meg, amely elősegíti, hogy a laikus fél teljesíteni tudja a hiánypótlásra történő felhívásban foglaltakat.⁴³ A jogalkalmazói visszajelzések alapján ugyanis gyakran fordult elő, hogy a jogi képviselő nélkül eljáró fél számára kiadott hiánypótlásra történő felhívás bonyolultsága miatt a fél meg sem próbálkozott a keresetlevél újbóli beadásával. A Kúria keresetlevél visszautasításának vizsgálata tárgykörében felállított joggyakorlat elemző csoportjának összefoglaló véleményében emellett az a megállapítás is megjelent, amely szerint számos ügyben volt tapasztalható, hogy a hiánypótlási felhívás általánosságban, nem az adott ügyre egyediesített hiányok pótlásáról szólt.⁴⁴ Ezen tapasztalatok miatt is volt különösen indokolt a jogi képviselő nélkül eljáró fél jogban járatlanságát, jogi ismereteinek hiányát feltételező hiánypótlásra történő felhívás előírása a bíróság számára. A félnek az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése szerinti tisztességes eljáráshoz való joga gyakorlásának elősegítése a Pp. novella ide vonatkozó indoklásában is megjelenik.⁴⁵

f) A Veir. II. alkalmazása 2021. március 8-tól 2021. november 30-ig

2021. március 6. napján kihirdetésre került a veszélyhelyzet során érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedések újbóli bevezetéséről szóló 112/2021. (III. 6.) Korm. rendelet (**Veir. II.**), amely a védelmi intézkedések ideiglenes szigorításáról szóló 104/2021. (III. 5.) Korm. rendelettel bevezetett ideiglenes védelmi intézkedések bíróságokra vonatkozó szabályait tartalmazza. A Kivezető tv. szabályait továbbra is alkalmazni kell, a Veir. II.-ben írt eltérésekkel.

A perfelvételi tárgyalások vonatkozásában a Veir II. akként rendelkezik, hogy a perfelvételt a perfelvételi tárgyalás mellőzésével kell lefolytatni, és kifejezetten rögzíti, hogy a bíróság a felek kérelmére sem tart perfelvételi tárgyalást.⁴⁶ Az új Pp. hatálya alá tartozó peres eljárásokban az érdemi tárgyalást lehetőség szerint elektronikus hírközlő hálózat vagy más elektronikus kép és hang továbbítására alkalmas eszköz útján kell megtartani. Ha ennek feltételei pedig nem lennének biztosítottak, a tárgyalás megtartása helyett, a Veir II. rendelkezése szerint a tárgyaláson felveendő nyilatkozatokat a bíróság írásbeli formában vagy a személyazonosítást lehetővé tevő elektronikus eszköz igénybevétele útján szerzi be, és szükség szerint jegyzőkönyvben rögzíti. A Veir II előírja, hogy a beadványok a bírósági kezelőirodán személyesen nem adhatók be, azokat a bíróság bejáratánál lévő, zárt

⁴¹ Pp. novella 17. §-a, amely alapján az új Pp. 197. §-sa egy új (3) bekezdéssel egészül ki.

⁴² A Pp. novella 33. § (1) bek. alapján módosul az új Pp. 246. § (1) bek.

⁴³ A Pp. novella 35. § alapján módosul az új Pp. 248. §.

⁴⁴ Például: „terjesszen elő a Pp. 170. §-nak megfelelő tartalmú keresetlevelet” In: A keresetlevél visszautasításának vizsgálata tárgykörében felállított joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye, 2020. február 15., 24. oldal. Forrás: https://www.lb.hu/sites/default/files/joggyak/a_keresetlevel_visszautasitasanak_vizsgalata_osszefoglalo_velemeny.pdf (2020.12.08.)

⁴⁵ A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény módosításáról szóló 2020. évi CXIX. törvény végső előterjesztői 35. §-hoz fűzött indokolása.

⁴⁶ Veir II. 22. § (2) bek.

gyűjtőszekrényben lehet elhelyezni.⁴⁷ A Veir. II-öt a veszélyhelyzettel összefüggő átmeneti szabályokról szóló 2021. évi XCIX. törvény hatálybalépésére tekintettel egyes törvények eltérő alkalmazásáról szóló 647/2021. (XI. 30.) Korm. rendelet helyezte hatályon kívül, így az 2021. december 1-től már nem alkalmazandó.

3. A tisztességes eljáráshoz való jog biztosítása a bíróság előtti eljárásokban

Magyarország demokratikus átalakulásában három nemzetközi egyezmény játszott lényeges szerepet: az ideiglenesnek szánt Alkotmány megreformálásában a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya⁴⁸ (PPJNE), a jogállamiság megvalósításában, valamint az alapjogvédelem kialakításában az Emberi Jogok Európai Egyezmény⁴⁹ (EJEE) és az Európai Unió Alapjogi Chartája⁵⁰ (EU Alapjogi Charta). Ezek részben mintaként szolgáltak a hordozott értékekkel, részben – legalábbis az utóbbi két dokumentum esetében – olyan nemzetközi szervezetek biztosítják érvényesülésüket, amelyek nemcsak kötelező döntéseket hoznak és érvényt is szereznek azoknak, hanem a nemzetközi jog más eszközeivel is képesek hatást gyakorolni.⁵¹ A részes államok számára ezek az egyezmények minimálisan jogalkotásban megvalósuló védelmet tettek kötelezővé, amely az alkotmányjogot és a belső szakjogágakat együtt jelentette. A tisztességes eljáráshoz való emberi jogot mindhárom egyezmény biztosítja. A PPJNE 14. cikke szerint a bíróság előtt mindenki egyenlő. Továbbá mindenkinek joga van ahhoz, hogy valamely perben a jogait és kötelezéseit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el. A polgári ügyben hozott ítéletet pedig nyilvánosan kell kihirdetni, de a nyilvánosságot ki lehet zárni a tárgyalás egy részéről vagy az egész tárgyalásról több okból is, köztük például a közrend és az állam biztonságának védelme érdekében.⁵² Az EJEE 6. cikke szerint mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, valamint hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában. Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, a tárgyalóterembe történő belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben például a közrend, vagy a nemzetbiztonság védelme érdekében szükséges.⁵³ Az

⁴⁷ Veir II. 24. §

⁴⁸ Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről szóló 1976. évi 8. törvényerejű rendelet.

⁴⁹ Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. Törvény.

⁵⁰ Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2016/C 202/02).

⁵¹ Gondolunk itt elsősorban az Európa Tanács monitoring eljárásaira, az EJEB pilot-döntéseire, amelynek tagállami jogalkotás az eredménye vagy az Európai Unió Bizottsága által kezdeményezhető kötelezettségzegési eljárásra.

⁵² A PPJNE 14. cikk. 1 pontja szerint: „A bíróság előtt mindenki egyenlő. Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelezéseit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el. A sajtót és a nyilvánosságot ki lehet zárni a tárgyalás egy részéről vagy az egész tárgyalásról mind erkölcsi okokból, a demokratikus társadalom közrendjének, vagy az állam biztonságának védelme érdekében, mindakkor, amikor a felek magánéletének érdekei azt követelik, mind pedig a bíróság által feltétlenül szükségesnek ítélt mértékben, az olyan különleges körülmények fennállása esetén, amikor a nyilvánosság ártana az igazságszolgáltatás érdekeinek; azonban minden büntető vagy polgári ügyben hozott ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, kivéve, ha a fiatalok érdekében más érdekei másat kívánnak, vagy ha az eljárás házassági jogvitára vagy gyermekek gyámságára vonatkozik.”

⁵³ Az EJEE 6. cikk (tisztességes tárgyaláshoz való jog) szerint „Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően. Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, a tárgyalóterembe történő belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben egy demokratikus társadalomban ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, ha e korlátozás kiskorúak érdekei, vagy az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme

EU Alapjogi Chartája pedig annak 47. cikkében tartalmaz rendelkezéseket a hatékony jogorvoslathoz és tisztességes eljáráshoz való jogról. E szerint mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által megelőzően létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja. Az EJEE és a PPJNE rendelkezésein túlmutatóan az EU Alapjogi Charta 47. cikke szerint mindenkinek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás és képviselő igénybeviteléhez és azoknak, akik nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel, költségmentességet kell biztosítani, amennyiben az igazságszolgáltatás hatékony igénybeviteléhez erre szükség van.⁵⁴

A nemzetközi, európai uniós eredetű jogforrásokon túl az új Pp. preambuluma rögzíti, hogy az új Pp. megalkotásának célja a magánjogi jogviták tisztességes eljárás elvén nyugvó rendezése volt. A tisztességes eljárás, mint cél tehát a preambulumban szerepel, szemben a régi Pp.-vel, amely törvény normatív rendelkezései között rögzítette a tisztességes eljárás elvét, akként, hogy a polgári perben eljáró bíróságok feladataként határozta meg a felek jogviták elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jogának érvényesítését.⁵⁵ Magyarország Alaptörvénye (**Alaptörvény**) azonban tartalmazza azokat az alapvető jogokat, amely az új Pp. konkrét, normatív rendelkezései közt nem jelenne meg. Az Alaptörvény XXVIII. cikke szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.⁵⁶

A tisztességes eljáráshoz való jog egy tág fogalom, amely akkor biztosított a felek számára, ha annak részelemei is megvalósulnak a polgári eljárásban. Hogy mik ezek a részelemek, jogosítványok, egyrészt a fenti rendelkezésekből,⁵⁷ másrészt – mélyebb részleteit tekintve – az ezen jogforrásokat értelmező fórumok, így az Emberi Jogok Európai Bírósága (**EJEB**),⁵⁸ az Európai Unió Bírósága (**EUB**),⁵⁹ Magyarország Alkotmánybírósága,⁶⁰ és a rendes bíróságok esetjogából derülnek ki. E fórumok jogszabályértelmezési tevékenysége kapcsán kristályosodott ki a tisztességes eljáráshoz való jog valódi tartalma. A tisztességes eljáráshoz való jog nemcsak a tárgyaláson való részvételhez való jogot, jelenti, magában foglalja az igazságos és nyilvános tárgyalást, a kontradiktórius eljárás keretében történő bizonyítást és a felek közötti „fegyveregyenlőséget” (költségkedvezmények, jogi képviselő biztosítása) és nem

szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné.”

⁵⁴ Az Európai Unió Alapjogi Chartája 47. cikk (A hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jog) szerint: „Mindenkinek, akinek az Unió joga által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslathoz. Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által megelőzően létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja. Mindenkinek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem és képviselő igénybeviteléhez. Azoknak, akik nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel, költségmentességet kell biztosítani, amennyiben az igazságszolgáltatás hatékony igénybeviteléhez erre szükség van.”

⁵⁵ Az 1952-es Pp. 2. § (1) bek.

⁵⁶ Alaptörvény XXVIII. cikk. (1) bek.

⁵⁷ PPJNE 14. cikk 1. pont, EJEE 6. cikk, EU Alapjogi Charta 47. cikk és az Alaptörvény 28. cikk, illetve korábban az Alkotmányról szóló 1949. évi XX. törvény 57. cikk és az 1952. évi Pp. 1. § - 7. §.

⁵⁸ Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) az Emberi Jogok Európai Egyezménye betartásának felügyeletére létrehozott bíróság, amely nagyszámú esetben foglalkozott már az EJEE 6. cikkének elemzésével, mind polgári, mind büntetőjogi aspektusból.

⁵⁹ Az Európai Unió Bírósága (EUB) gondoskodik arról, hogy az európai uniós jogszabályokat mindegyik tagállam azonos módos értelmezze és alkalmazza, illetve, hogy az uniós országok és intézmények betartsák az EU-jogszabályok rendelkezéseit. Forrás: https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/court-justice_hu (2021.11.30.)

⁶⁰ Alaptörvény 24. cikk (1) bek. c) pontja szerint az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazott jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját.

utolsó sorban az eljárás ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jogosultságot is magába kell, hogy foglalja.

A tisztességes eljárás kritériumai a pandémiás helyzettől függetlenek, azok érvényesülését a járvány idején is biztosítani kell. Az egészségügyi világválság e tekintetben is kihívás elé állította a jogalkotót és a jogalkalmazót. A tisztességes eljárás lehetőségét a járvány miatt elrendelt védelmi intézkedések (szociális távolságtartás, utazási korlátozások) és a polgári eljárásban közvetlenül résztvevő személyek (bírák, titkárok, adminisztratív munkát végző bírósági alkalmazottak, ügyvédek, felek, tolmácsok, tanúk stb.), illetve a bíróság épületek üzemeltetésével, a perek adminisztrációjával, előkészítésével kapcsolatosan munkát végző személyek (pl: kezelőirodákban dolgozó alkalmazottak, leírók, takarítók és biztonsági őrök, jogsegélyszolgálatok személyzete) egészségének megőrzése védelmében – a „békeidőkhöz” képest - új, alternatív módszerekkel kellett/kell biztosítani.

A bírósághoz fordulás, mint alapvető jog gyakorlásához nem elegendő a jogszabályi engedély az, hogy biztosítva legyen a bírói út, és nem elegendő önmagában a keresetösségi jog sem, vagyis, hogy a valós és a vélt sérelem is peresíthető legyen. A bíróság nyújtotta jogvédelemhez az is szükséges, hogy a bírósági ügyet képes legyen megindítani a majdani felperes. Ez a képesség az eljárással és a perbe vinni szándékozott igényekkel kapcsolatos jogi ismereteket és az eljárás során felmerülő költségek megfizetését is jelenti. Ugyanígy alapjogi követelmény, hogy az alperessé váló személy képes legyen védekezését jogi szempontból meghatározni és az azzal járó költségeket finanszírozni. Bármelyik hiánya ténylegesen megakadályozza az igények érvényesítését. Például, egyértelműnek tűnik, hogy a járvány idején a panasznapok elmaradása miatt, a jogkereső állampolgárok számára beszűkültek a jogérvényesítés lehetőségei. A bírósághoz fordulás jogával összefüggésben azonban pozitívumként tudjuk megemlíteni a veszélyhelyzet alatti jogalkotás rendelkezései közül azokat, amelyek a jogi képviselő nélkül eljáró fél igényérvényesítési lehetőségeit segítették elő. Így például a Veir. I. rendelkezéseit, a formakényszer eltörléséről, azaz a keresetlevél, viszontkereset-levélre, a beszámítást tartalmazó irat és az írásbeli ellenkérelem nyomtatvány alkalmazása nélkül is előterjeszhető volt.⁶¹ Továbbá, hogy amennyiben a jogi képviselő nélkül eljáró fél által előterjesztett előbbi beadványok nem tartalmazták a kötelező tartalmi elemeket vagy alakhi kellékeket, a bíróságnak a hiánypótlásra felhívó végzésben a keresetlevél valamennyi hiányosságát fel kellett tüntetnie, és a bíróságnak részletes, a fél jogban való járatlanságához igazodó teljes körű tájékoztatást kellett adnia a hiányok pótlására vonatkozóan. Csak ennek eredménytelensége esetén lehetett helye a keresetlevél visszautasításnak.⁶² Ezen változtatásokat egyébként a Veir. I. hatályának megszűnését követően a Kivezető törvény is fenntartotta.⁶³

A technológia ugyan fokozhatja az igazságügyi folyamat hatékonyságát és átláthatóságát, és elősegítheti az igazságszolgáltatáshoz való jog gyakorlását az egyének számára, azonban, ha ez teljes mértékben felváltja a hagyományos eljárásokat, azzal esetleg azt kockáztathatjuk, hogy néhányak számára (pl. akik nem rendelkeznek internettel) veszélybe kerül az igazságszolgáltatáshoz való jog gyakorlása. Az „e-igazságügy” kifejezés kezdeményezések széles körét fedi le, beleértve az e-mail használatát, online keresetek kitöltését, videó-meghallgatások és konferenciák alkalmazását, nyilvántartásbavétel és az ügy előrehaladásának online nyomon követését, valamint a bírák vagy egyéb döntéshozók azon képességét, hogy az információkhoz elektronikus úton férjenek hozzá.

Az EJEE nem határoz meg konkrét követelményt az e-igazságüggyel kapcsolatban, azonban az e-igazságügyi kezdeményezések megvalósítása az EJEE 6. cikke szerinti bírósági eljáráshoz való jog és tisztességes eljáráshoz való jog szabályainak hatálya alá tartozik. Nem mindenkinek

⁶¹ Veir. I. 24. §.

⁶² Veir. I. 25. §.

⁶³ Kivezető törvény 140. §.

van azonban lehetősége hozzáférni a technológiai fejlesztésekhez, ezért fontos, hogy ezek a hagyományos rendszerek mellett létezzenek.⁶⁴

Magyarországon a 2020. március 31. és május 31. közötti időszakban volt a jelenléti tárgyalás jelentősen korlátozva, amikor is az új Pp. hatálya alá tartozó peres eljárásokban az érdemi tárgyalást és az 1952. évi Pp. hatálya alá tartozó perekben a tárgyalást e-tárgyalás útján kellett megtartani. Amennyiben ennek feltételei nem voltak biztosítva, a tárgyalás megtartása helyett a tárgyaláson felveendő nyilatkozatokat a bíróságnak írásbeli formában vagy a személyazonosítást lehetővé tevő elektronikus eszköz igénybevétele útján kellett beszerezni és szükség szerint jegyzőkönyvben rögzíteni.⁶⁵ A 2020. június 1. napján hatályba lépő Módr. azonban a személyes eljárásra vonatkozó addigi korlátozásokat és tilalmakat feloldotta.

4. Összefoglalás

Az eljárásjogi normák esetében az a helyes eljárás, ami a lehető leghatékonyabb, azaz gyorsabb, egyszerűbb és olcsóbb eljárás keretében a legjobb eredményt produkálja. A jogalkotó, a jogalkalmazó és a jogkereső állampolgár érdeke is az, hogy minél több jogvitát lehessen lezárni minél gyorsabban, ez alapján dönthető el az eljárásjogi jogszabály hatékonysága. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy melyik ügyel mennyit és hogyan foglalkozik a bíró. A bírósági ítéletek erkölcsi megmérettetése pedig az anyagi jog érvényesítéséhez kapcsolódik.

Az anyagi és eljárásjogon túlmenően már az emberi egészség védelme is rendkívüli szerephez jut az eljárásokban. Ezt a hármat kell olyan szinten összehangolni, hogy egy tisztességes eljárás keretében, igazságos döntés szülessen az emberi egészség kockáztatásának elkerülésével.

A járványnak vannak olyan következményei, amelyek negatív hatása az igazságszolgáltatásra vitathatatlan. Ilyen, a jogalkalmazókat váratlanul ért rendkívüli ítélkezési szünet és az annak tartalmával, különösen a határidők folyásával kapcsolatos – bár csak rövid ideig fennállott – bizonytalanság. Nem kétséges az sem, hogy van a társadalomnak olyan rétege, akik számára a Magyar Közlöny online hozzáférhetősége, vagy a digitális technológiák igénybevétele nem pótolja a jogsegélyszolgálatok személyes jelenléten alapuló jogi segítségnyújtását. A fegyveregyenlőség a XXI. században ugyanis a költségmentesség engedélyezésén és a pártfogó ügyvéd igénybevétele lehetőségén túlmenően a digitális technológiákhoz való hozzáférést és magabiztos használatát is feltételezi.

A válság számos - az igazságszolgáltatás működésére gyakorolt - negatív hatása mellett vannak azonban olyan pozitívumok is, amelyek a pandémia alatt jelentek meg, és amiket érdemes lenne az egészségügyi válsághelyzet megszűnését követően is alkalmazni.

A járvány okozta veszélyhelyzet felgyorsított bizonyos folyamatokat és rákényszerítette az igazságszolgáltatási rendszereket szerte a világon, köztük Magyarországon is, hogy alkalmazkodjanak az új helyzethez, és amiben csak lehet, váltsanak elektronikus megoldásokra. Az átalakulás azonban nem minden előzmény nélküli. Az elektronikus kapcsolattartás, az elektronikus hírközlő eszköz általi meghallgatás lehetősége már hosszú évek óta adott volt a polgári perben. A Digitális Bíróság projekt keretében 2017 és 2019 vége között különböző informatikai megoldásokat vezettek be a magyar bíróságokon, melyek révén az elektronikus kapcsolattartás és az elektronikus ügyintézés fejlesztésére került sor. A Digitális Bíróság projekt a Covid-19 megjelenését megelőzően már jelentős eredményeket ért el.⁶⁶

⁶⁴ Kézikönyv az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésre vonatkozó európai jogról, Luxembourg, Az Európai Unió Kiadóhivatala (2016) p. 200-201. Forrás:

https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_access_justice_HUN.pdf (2021.11.30.)

⁶⁵ Veir. I. 21. § (3) bek.

⁶⁶ Forrás: <https://birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/celba-ert-digitalis-birosag-projekt> (2021.11.30.)

Megfigyelhető, hogy a hirtelen jött kihívás, olyan megoldási módokat, alternatív technikákat aktivált, helyezett előtérbe az igazságszolgáltatásban, amelyek egy részéhez a technikai és a jogszabályi környezet tulajdonképpen már adott volt, csak valamilyen körülmény – talán az újdonságtól való tartózkodás, a komfortzónából történő kilépéssel kapcsolatos félelmek – eddig visszatartotta a jogalkalmazók egy részét ezek használatától.

Az ügyvédi munka kapcsán említést érdemel, az ügyfelek távazonosításának lehetősége, azaz, hogy az ügyvéd az ügyfelének a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi LIII. törvény és az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény szerinti ügyfélazonosítását valamely a Magyar Ügyvédi Kamara által auditált szoftver (például: Skype, Microsoft Teams) útján, az ügyféllel való személyes találkozás nélkül végezze el, illetve, hogy az okiratot úgy ellenjegyezze, hogy az okiratot aláíró féllel személyesen nem találkozott.⁶⁷ Ezen eljárások alkalmazása első alkalommal természetesen a vonatkozó jogszabályok átnézését, esetleg technikai beruházás eszközését, de feltétlenül többlet időbefektetést igényel. Ennek a többletmunkának az elvégzésére, a járvány okozta védelmi intézkedések, a megbetegedéstől való félelem sokunkat rászorított.

Néhány ügyvéd fejében talán megfordult már, hogy a praxisa során eddig összesen hány órát, napot tölthetett a bíróságokra való utazással, Budapesten a Markó utcai bíróságok körüli parkolóhely kereséssel. Feltéve, hogy az ezzel kapcsolatos tapasztalatai pozitívak, elképzelhető, hogy ők a jövőben az e-tárgyalást fogják preferálni.

Valószínűleg, hogy az egyes hivatásrendeken belül is nagy az lehet az eltérés a tekintetben – akár a kortól, akár műszaki beállítottságtól függően – hogy kinek mekkora tapasztalata van az online munkavégzésben, a felmerülő technikai problémákat milyen magabiztossággal, mennyi időn belül oldja meg. Nem hivatalos forrásaink szerint például a bírók egy része gyakorlati tapasztalat hiánya miatt kerülte az e-tárgyalást. Amennyiben ez az információ akár csak részben is igaz, akkor ezen a hiányosságon képzéssel, informatikai asszisztencia biztosításával segíteni kell, hiszen nem engedhető meg, hogy egy bíró, aki kellő szaktudással, pervezetési tapasztalattal rendelkezik, azért, válasszon más megoldást az online tárgyalás helyett, mert akár a legcsekélyebb bizonytalanság is felmerül benne technikai feltételek használatával kapcsolatban.

A jogászai munkafolyamatok online térbe való hirtelen áthelyezése számtalan még megoldandó technikai és munkaszervezési feladatra hívta fel a jogászai hivatásrendek figyelmét. E tekintetben különbség lehet az egyes hivatásrendek által észlelt nehézségek között. Míg egy egyéni ügyvéd nagyobb eséllyel alakított ki otthonában a Covid-19 járvány megjelenését megelőzően is olyan körülményeket, amely az ügyvédi munkavégzést otthonról is lehetővé teszik, a bírósági alkalmazottak munkavégzése során ez biztosan nem volt általános.

Említést érdemel továbbá a keresetlevelekkel kapcsolatos formakényszer eltörlése a jogi képviselő nélkül eljáró felek esetén, amely lépést egy ideje már fontolgatta a jogalkotó, hiszen a keresetlevél visszautasítással kapcsolatos joggyakorlat elemzés már a Covid-19 világjárvánnyá nyilvánítását megelőzően elkészült.⁶⁸ A jogalkotó a formakényszer eltörlésével nem várt a Pp. novella 2021. január 1-i hatálybaléptetéséig, hanem azt már a 2020. március 31. napjától alkalmazandó Veir. I. rendelkezései közé beiktatta.

A tanulmányban említettük, hogy a perfelvételi tárgyalás - átmenetileg az első veszélyhelyzet időszakában – a Veir. I. által teljes mellőzésre került. Úgy tűnik, hogy a perfelvételi tárgyalás mellőzését igyekszik ösztönözni a jogalkotó, amely alapján az új Pp. 197.

⁶⁷ Tájékoztató az ügyfelek távazonosításáról és az okirati ellenjegyzés során a távolöttemezésről. Forrás: <https://www.muk.hu/tavazonositas> (2020.12.08.)

⁶⁸ A keresetlevél visszautasításának vizsgálata tárgykörében felállított joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye, 2020. február 15., 24. oldal. Forrás: https://www.lb.hu/sites/default/files/joggyak/a_keresetlevel_visszautasitanak_vizsgalata_osszefoglalo_velemeny.pdf (2021.11.30.)

§-a 2021. január 1. napjától egy új bekezdéssel egészül ki, miszerint a felperes a keresetlevélben, az alperes pedig az ellenkérelemben kezdeményezheti, hogy a bíróság perfelvételi tárgyalás mellőzésével zárja le a perfelvételt.⁶⁹

A technika használata mellett fel kell készülni a jogszabályok és szabályzatok hatalmas méretű szökevényének befogadására, valamint a digitális társadalom etikai kihívásainak kezelésére, az alapvető etikai alapelvek - tisztesség, megbízhatóság, objektivitás, pártatlanság, függetlenség, nyitottság, gondosság, felelősség, önzetlen részvétel – megtartása mellett.

⁶⁹ Pp. novella 17. §-a, amely alapján az új Pp. 197. §-sa egy új (3) bekezdéssel egészül ki.